

Posudek na diplomovou bakalářskou práci J. Volfa, **Mikroregion středního toku Výrovky v době římské na základě starých i nových archeologických nálezů**, Praha 2017, 141 str. včetně katalogu a příloh.

J. Volf si jako hlavní cíl své práce zvolil zpracování a interpretaci archeologických situací a nálezů z doby římské z povodí středního toku Výrovky. Zaměřil se přirozeně na doposud nepublikované nálezy nebo soubory, které byly uveřejněny pouze přehledově. Posлуhač si zvolil velmi důležité a složité téma, neboť doposud takovéto zhodnocení postrádáme. Obtížnost látky také spočívá v rozsáhlém počtu archeologických pramenů z různých fází vývoje doby římské a náročném studiu především zahraniční literatury.

V následujících řádcích bude věnována pozornost jednotlivým úsekům a kapitolám práce. Úvodní kapitoly zahrnují statě o lokalizaci, přírodním prostředí a přehledu osídlení v pravěku, protohistorii a středověku-novověku. Kapitulu doklady osídlení (kap. 4) považuji s ohledem na téma za příliš rozsáhlou. Autor se přitom v zásadě omezuje na výčet lokalit bez konkrétní interpretace. Bylo by jistě vhodnější zaměřit se pouze na dobu laténskou a stěhování národů a pokusit se o základní srovnání s osídlením z doby římské. V subkapitole o době stěhování národů postrádám bližší chronologické zařazení starších nálezů. Vyskytne se zde i používání starší terminologie např. „nález merovejského kostrového hrobu“ (str. 23).

V práci schází pojednání věnované pracovní metodě, kde by se čtenář mohl dozvědět jaká kritéria J. Volf sledoval, případně jak strukturoval katalog a databázi. Z jakého metodického přístupu posluchač vycházel? To se bohužel nedozvíme a nezbývá nám než tuto skutečnost odušit z následného textu práce. Bohužel chybí i pojednání o kritice pramenů. Na tomto místě by bylo vhodné položit otázku, zda autor využil rozsáhlý fond archeologické korespondence uložený v Archivu Národního muzea. Lze se oprávněně domnívat, že fondy věnované jednotlivým badatelům, kteří aktivně působili na konci 19. století a v první třetině 20. století mohou ukrývat dokumenty, které by mohly napomoci lokalizaci některých souborů. Případně by mohly pomoci zpřesnit nálezové okolnosti hodnocených nalezišť. V kapitole o kritice pramenů by se také čtenář jistě dozvěděl, jakou vypovídací hodnotu mají jednotlivé kolekce materiálu a jaká poskytují východiska pro interpretaci.

Vlastní jádro práce tvoří stať s názvem „Vývoj osídlení v době římské“. Tato část práce působí nevyváženým dojmem. Některým souborům není věnována patřičná pozornost. Pokud by byl tento postup autorem vysvětlen, bylo by o něm možné diskutovat. Oponenta zajímá, proč nejsou vyobrazeny všechny nálezy? Podle jakého „klíče“ byl prováděn výběr? Které nálezy se nepodařilo dohledat? Kdy a kde máme k dispozici pouze záznamy z inventárních a přírůstkových knih? To vše si musí trpělivý čtenář domyslet. Omluvou snad může být závazek, že J. Volf vše pečlivě rozpracuje v navazující magisterské diplomové práci. V kapitole postrádám důležité práce zaměřené na jednotlivé skupiny artefaktů. Chybí československá, polská a bohužel i německá literatura. Soupis důležitých citací, které by měl posluchač prostudovat je připojen v příloze na konci posudku. Výběrem zmiňme některé nepřesnosti, kterých se diplomant dopustil. Na str. 42 a 43 je hodnocen soubor železných artefaktů, který byl J. Fridrichem (1964) předběžně označen jako depot. Tato interpretace je však chybná a J. Volf ji s důvěrou převzal. Soubor představuje tzv. svazek zbraní a kování opasku, tedy artefakty tradičně spojované s mužskými pohřby. V české literatuře se problematice detailně věnovala A. Rybová (1972) v německé W. Adler (1993). Artefakty představují součást výbavy, která nemusela být uložena v urně, ale v její blízkosti, nelze také vyloučit, že představují výbavu kenotafu nebo symbolickou obětinu spojenou s funerálním prostředím. Tento fenomén je dostatečně znám z celého labsko-germánského okruhu.

Problematická jsou rovněž některá určení. Uvedme např. chybné zařazení spony z 1. žárového hrobu z Plaňan (str. 52). Ta nenáleží ke sponám s knoflíkem na lučíku, ale hlásí se k tzv. sarmatským sponám (VII. skupina podle O. Almgrena). Pokud se zamyslíme nad datací

hrobové výbavy, tak tento typ spony také daleko více odpovídá materiální náplni stupně C1, než určení, které předložil J. Volf, který hrob datoval do stupně C2 (str. 79). U hrobu 1 z Plaňan postrádám podrobné vyhodnocení zajímavého nálezu keramické zoomorfní plastiky. Chybí i česká a moravská literatura (K. Motyková-Šneidrová 1960, I. Peškař 1962). Zajímavé by bylo srovnání s hrobovými nálezy z prostoru středního Německa, konkrétně z pohřebiště na lokalitě Ichstedt (Becker 1999), kde se rovněž našly žárové hroby se zoomorfními plastikami. Na tomto místě položme otázku diplomantovi: Byly v hrobech pohřbeny děti? Představují tyto hrobové přílohy kultovní záležitosti?

Na výše zmíněný úsek práce navazuje kapitola s názvem zhodnocení nálezů. Této stati mělo být věnováno více pozornosti. Chybí zde nastínění obecných pravidel osídlení ve sledované oblasti. Existuje závislost mezi nadmořskou výškou a datací osídlení? Existují v oblasti doklady sídlišť, která by se odlišovala od běžných osad doby římské? V jakém počtu se vyskytují římské výrobky na sídlišťích a v jakých chronologických fázích? Je doložena kontinuita v pohřbívání od stupně B1 do stupně C2? Diplomant také využívá tradičních interpretačních schémat, jakým je například nekritické označování některých artefaktů jako předmětů cizího severovýchodního původu (str. 78). K diskusi lze ponechat otázku, zda tyto předměty neinterpretovat spíše jako doklad specifického stylu, který se začal do polabské oblasti šířit v předvečer markomanských válek a který si oblíbily i populace polabských germánských kmenů.

K výrazným pozitivům práce patří čtivá a přehledná forma, kvalitní dokumentace vybraných nálezů, kterou však bude nutné doplnit o kresby všech typických nálezů z jednotlivých souborů. Práci J. Volfa lze tedy vnímat jako příslib budoucí intenzivní badatelské činnosti ve sledované oblasti, její význam spočívá také v nastínění základní topografie osídlení. S ohledem na skutečnost, že text je první autorův vědecký počín, je možné práci označit za užitečnou sondu, díky níž je patrné, že zajímavé kolekce archeologického materiálu získaného staršími archeologickými aktivitami čekají na zpracování. Posлуhač by se nyní měl plně zaměřit na detailní zpracování všech souborů v navazující práci. Dílčí soubory doporučuji po doplnění k bezodkladnému publikování nejlépe v odborné literatuře, např. v periodiku „Archeologie ve středních Čechách“.

Domnívám se tedy, že práce splňuje nároky kladené na úroveň bakalářských prací a navrhuji motivační hodnocení **velmi dobře minus** (2-).

V Ústí nad Orlicí a Pardubicích 8. 6. 2017

PhDr. Jan Jílek, Ph.D.

oponent práce

Východočeské muzeum v Pardubicích
Ústav historických věd, FF, UPA

literatura:

- Adler, W. 1993: Studien zur germanischen Bewaffnung: Waffenmitgabe und Kampfweise im Niederelbegebiet und im übrigen Freien Germanien um Christi Geburt. Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde 58. Bonn.
- Andrzejowski, J. 1991: Okucia rogów do picia z młodszego okresu przedrzymskiego i okresu wpływów rzymskich w Europie środkowej i północnej. (próba klasyfikacji i analizy chronologiczno-terytorialnej). *MatStarWczes.* Tom. VI, Warszawa, 7-120.
- Becker, M. 1999: Ichstedt. Untersuchungen zu einem Gräberfeld der späten Latènezeit bis späten römischen Kaiserzeit. *Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte* 82, 7-210.
- Behm-Blancke, G. 2004: Kultur und Stammesgeschichte der Elb-Havelgermanen des 3.-5. Jahrhunderts, Opfer und Magie im germanischen Dorf der römischen Kaiserzeit (Neue Ausgrabungsergebnisse). In: J. Bemann – M. Hegewisch (eds.): *Studien zur Geschichte und Kultur der Germanen. Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas* 38. Langenweissbach.
- Beneš, Z. 2010: Dobroměřice u Loun a Březno u Chomutova. Dvě sídliště z doby římské v severozápadních Čechách. In: J. Beljak – G. Březinová – V. Varsik (eds.): *Archeológia barbarov 2009. Archaeologica Slovaca Monographiae. Communicationes. Tomus X. Nitra*, 67-112.
- Bouzek, J. 2000: Interpretace v archeologii, I. Obecně o metodickém přístupu. 1. 2. Pasivní heuristická metoda, stylový vývoj a nebezpečí redukcionismu. In.: Bouzek, J. (ed.): *Studia Hercinia IV.* Praha, 7-15.
- Godłowski, K. 1992b: Zmiany w uzbrojeniu ludności kultury przeworskiej w okresie wpływów rzymskich. In: *Arma et Ollae. Studia dedykowane profesorowi Andrzejowi Nadolskiemu w 70 rocznicę urodzin i 45 rocznicę pracy naukowej.* Łódź, 71-88.
- Gojda, M. 1984: K problematice hrobů s výzbrojí na středoevropských pohřebištích doby římské. *Archeologické rozhledy* 36, 67-89.
- Filipová, M. – Harangozóová, E. 2012: Sídliště z doby římské v Hrušovanech u Brna (okr. Brno-venkov). *Pravěk NŘ* 22, 257-311.
- Hegewisch, M. 2007: Plänitz. Ein Kaiser- und Völkerwanderungszeitliches Gräberfeld im Kreis Ostprignitz-Ruppin. *Bonner Beiträge zur vor- und Frühgeschichtlichen Archäologie* Nr. 7. Bonn.
- Jahn, M. 1916: Die Bewaffnung der Germanen in der älteren Eisenzeit etwa von 700 v. Chr. bis 200 n. Chr. *Mannus Bibliothek* 16. Würzburg.
- Jílek, J. – Kuča, M. – Sojková, T. 2011: Pohřebiště z doby římské ve Velaticích. *Slovenská Archeológia* LIX/2, 235-309.
- Jonakowski, M. 1996: Komplet narzędzi do krzesania ognia w kulturze przeworskiej ze szczególnym uwzględnieniem krzesiw sztabkowatych. In: M Nowakowski (Hrsg.): *Concordia. Fests. J. Okulicz-Kozaryn.* Warszawa, 94-104.
- Keller, E. 1974: Zur Chronologie der jünger-kaiserzeitlichen Grabfunde aus Südwestdeutschland und Nordbayern. In: G. Kossack - Ulbert, G. (eds.): *Studien zur vor- und frühgeschichtlichen Archäologie. Festschrift für Joachim Werner zum 65. Geburtstag. Teil. I. Müncher Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte* Ergbd. 1/I. München, 247-291.
- Kieferling, G. 1994: Bemerkungen zu Äxten der römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum. In: C. von Carnap-Bornheim (ed.): *Beiträge zu römischer und barbarischer Bewaffnung in den ersten vier nachchristlichen Jahrhunderten.* Lublin-Marburg, 334-356.
- Knaack, A. 1978: Beobachtungen an Scherenbeigaben in Gräbern des elbgermanischen Siedlungsgebietes während der römischen Kaiserzeit. *Etnogr.-Arch. Zeitschr.* (1) 19, 15-50.
- Kokowski, A. 1985: Die Feuerstahlwerkzeuge der Przeworsk-Kultur. In: A. Kokowski (ed.): *Memoires Archeologiques.* Lublin, 109-127.
- Kolník, T. 1965: K typológii a chronológii niektorých spôn z mladšej doby rímskej na juhozápadnom Slovensku. *Slovenská archeológia* 13, 183-230.
- Leineweber, R. 1997: Die Altmark in spätrömischer Zeit. *Veröffentlichungen des Landesamtes für Archäologie-Landesmuseum für Vorgeschichte Sachsen-Anhalt* Bd. 50. Halle-Saale.
- Lichardus, J. 1984: Körpergräber der frühen Kaiserzeit im Gebiet der südlichen Elbgermanen. *Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde* 43. Bonn.
- Madyda-Legutko, R. 2011: *Studia nad źródnicowaniem metalowych części pasów w kulturze przeworskiej. Okucia końca pasa.* Kraków.
- Matthes, W. 1931a: Die Nördlichen Elbgermanen in spätrömischer Zeit. *Mannusbibliothek* 48. Leipzig.
- Matthes, W. 1931b: Die Germanen in der Prignitz zur Zeit der Völkerwanderung. Im Spiegel der Urnenfelder von Dahlhausen, Kuhbier und Kyritz. *Mannusbibliothek* 49. Leipzig.
- Mildenberger, G. 1970: Die thüringischen Brandgräber der spätrömischen Zeit. *Mitteldeutsche Forschungen* 60. Köln-Wien.
- Motyková-Šneidrová, K. 1960: Drobná hliněná plastika z doby římského císařství v Čech. *Acta Universitatis Carolinae (Filipův sborník).* Praha, 233-239.

- Peškař, I. 1962: Moravské nálezy zoomorfní keramiky z doby římské. Sborník Československé společnosti archeologické 2, Brno, 279-289.
- Peškař, I. 1972: Fibeln aus der römische Kaiserzeit in Mähren. Praha.
- Ravn, M. 2003: Death Ritual and Germanic Social Structure (c. AD 200-600). BAR int. ser. 1164. Oxford.
- Rybová, A. 1972: Svazky zbraní z mladší doby římské v Sendražicích o. Hradec Králové. Památky archeologické LXIII (2), 498-530.
- Schach-Döriges, H. 1970: Die Bodenfunde des 3. bis 6. Jahrhunderts nach Chr. zwischen unterer Elbe und Oder. Offa-Bücher 23. Neumünster.
- Šedo, O. 2005: Zlomek hliněné plastiky v podobě vodního ptáka z doby římské ze Slavkova u Brna. Pravěk NŘ 13/2003, 377-385.
- Tejral, J. 1970a: K interpretaci severovýchodních prvků v hmotné kultuře moravské oblasti na sklonku starší doby římské. Památky archeologické LXI (1), 184-212.
- Tejral, J. 1970b: Markomanské války a otázka římského dovozu na Moravu po Commodově míru. Archeologické rozhledy 22, 389-411.
- Tejral, J. 1971: Příspěvek k datování moravských hrobových nálezů ze sklonku starší doby římské a počátku mladší doby římské. Slovenská Archeológia 19, 27-93.
- Tejral, J. 1999: Die Völkerwanderungen des 2. und 3. Jhs und ihr Niederschlag im archäologischen Befund des Mitteldonauraumes. In: Tejral, J. (ed.): Das mitteleuropäische Barbaricum und die Krise der römische Weltreiches im 3. Jahrhundert. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno sv. 12. Brno, 137-213.
- Varsik, V. 2011: Germánske osídlenie na východnom predpolí Bratislavy. Archaeologica Slovaca Monographiae Fontes tom. XVIII. Nitra.
- Víchová, D. 2002: Sídliště z mladší doby římské v Brně – Starém Lískovci. Pravěk NŘ 12, 271-318.
- Vokolek, V. – Jílek, J. 2008: Několik staronových nálezů z doby římské (Dobřichov, Nymburk, Pňov, Praha-Radotín, Třebovle, Tursko). In: Černá, E. - Kuljavceva Hlavová, J. (eds.): Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 2003-2007, sborník k životnímu jubileu Zdeňka Smrže, Příspěvky k pravěku a rané době dějinné severozápadních Čech 15, 211-227.
- Vokolek, V. – Jílek, J. 2011: Osada z doby římské v Sobčicích, okr. Jičín. Východočeský sborník historický 19, 3-57.